

Martin Ugalde. Erbestearen lekuko

P. Zabaleta

Hegats, 13. zk., 1996-03: 69-72.

Gazteleraz hasi zen idazten, baina gero, etxera itzuli zenean, heldu zion berriro euskara herdoilduari, zilarraren distira ateraz. Idazle eta kazetari da funtsean.

Martin Ugalde 1921eko azaroaren 11n jaio zen Andoainen. Hasieran mojekin hasi zen eskolan, eta segituan herriko eskolara joan zen. Handik La Sallekoen ikastetxera aldatu zen, bere jakinmina asetzeko asmoz:

–Nik uste dut funtsean La Salleko eskolan ikasi ditudala nere lau izkinako neurri bereziak, gizona gizon egiten duten neurriak hor ikasi nituen –aitortzen du Martin Ugaldek lasallearrekiko esker onez. Gainera geroago, gerra amaitzean erbestetik etortzean ere lasallearrek lagunduko zioten etxerako bidean.

Matematikako atea parez pare ireki zizkioten ikastetxe horretan. Hantxe sortu zitzaion literaturako gogoia ere. Batzokiko giroan parte hartu zuen dantza talde eta antzerkietan.

Harotza zuen aita eta errepublika garaian udaletxean zinegotzi ere izan zen. Gerrak markatu zuen, ordea, familiaren bizitza. Aita azkeneraino egon zen gerran, Katalunia erori arte, eta orduan Venezuelara alde egin behar izan zuen.

Gerra piztu zenean, beraz, Bilbora alde egin behar izan zuten lehenbizi, Hernanin eta Donostian eta Mundakan barna. Bilbon Belandia akademiara joan zen ikasketak ez galtzarren, hiria erori zen arte. Handik, azkenik Frantziara alde egin zuen.

Anaia, Joseba, gerra zela-eta, erbestera eramane zuten, eta nora eramango eta Errusiara. Martinek, bere aldetik, ez zuen hara joateko modurik izan. Eta hamar urtez, bakoitza bere aldetik ibili zen familia osoa: Aita Venezuelan, ama Andoainen, Joseba Errusian, eta Martin Donibane Lohizunen. Handik berriro etxera itzuli zenean, ama etxean, Martin Afrikan, ama Amerikan eta Joseba oraindik Errusian aurkitzen ziren.

Andoainera 1940ean iritsi bueltan eta beren etxea kanpokoan eskuetan ikusi zuen. Lanik ez zuen, ezta bere aitaren lantegian ere, beste baten eskuetan zegoelako hura ere. Azkenean Laborden sartu zen. 1942tik 1945era bitartean, berriz, Afrikan, Marokon egon behar izan zuen soldaduska egiten. Hangoak pasatu eta berriro Labordetarren fabrikara, baina oraingoan bulegora joan zen Martin Ugalde.

1947an Venezuelan elkartu zen behingoan familia osoa.

Euskal Etxean hasi zen lanean, eta Euzko-Gaztedi mixtoa sortu ere egin zuen, mutil eta neskek, denak erakunde bakar batean elkartuz. EAJko buru izan zen Venezuelan, orobat Euskal Etxeko buru, eta Euzko Gaztedi eta *Euzkadi* aldizkarietan eta Elite astekarian hasi zen idazten –azken honetako erredakzioburu izango zen geroxeago–. General Motors enpresan lanean hasi zelarik, egunkarietan idazten ere hasi zen eta Elite egunkariko erredakzio-buru bilakatu zen.

Venezuelan idatzi zituen gazteleraz *Imágenes de la Semana Santa en Venezuela, Un real de sueño sobre el andamio* (Nacionaleko lehen saria), *La semilla vieja* (El Universal saria), *Cuando los peces mueren de sed* (El Nacionaleko erreportai saria), *Las manos grandes de la niebla* (Madrilgo Sésamo saria), *Unamuno y el vascuence*. Eta euskaraz: *Iltzailleak, Ama gaxo dago* (antzerkia), *Gurpegin aspaldi gertatua* (antzerkia), *Umeentzako kontuak*.

–Idaztea izan da beti nere gauza –esango dizu komentziturik Martin Ugaldek.

"Creole Petroleum Corporation" konpainiak zeuzkan *Nosotros* eta *Farol* aldizkariak zuzendu zituen. Azkenerako, berriz, konpainiako publikazio guztien buru izan zen. Chicagoko Northwestern unibertsitatera kazetaritza egitera joateko aukera eman zion konpainiak, eta bi urteren buruan master titulua eskuratu zuen han.

Euskal Herrira etorri baino bi urte lehenago bidali zuen Martin Ugaldek familia aurretik. Eta bera azkenean 1969an etorri zen, eta Hondarribian jarri zen bizitzen. Alderdi, EAJko boletina egiten ari zela, 1971ean klandestinitateko Jaurlaritzako kontseilari izendatu zuten. 1973an preso hartu zuen poliziak. Baina 24 orduren buruan erbesterako bidean jarri zuen berriro. 1976an iritsi zen azkenik etxera betiko.

Euskal Herrira itzuliz geroztik idatzi ditu gazteleraz *Hablando con los vascos, Síntesis de la Historia del País Vasco, Tres relatos vascos, Hablando con Chillida, escultor vasco, Las brujas de Sorjin, El exilio en la literatura vasca: problemas y consecuencias, Bajo estos techos, El problema vasco y sus profundas raíces culturales y políticas, Historia de Euskadi, Biografías de tres figuras nacionalistas vascas: Sabino de Arana Goiri, José Antonio de Aguirre y Jesús María de Leizaola, Nueva Síntesis de Historia del País Vasco*. Orobat *Libro Blanco del Euskara* eta *Conflicto lingüístico en Euskadi* liburuetan parte hartu zuen. *Deia* egunkariko euskarazko atalaren arduradun izan zen. Eta euskaraz berriz idatzi ditu *Itsasoa ur-bazter luzea* (Dionisio Amundarainek euskaratua), *Herri baten deihadarra, Mantal Urdina* (Irun eta Ignacio Aldecoa sariak), *Eloy Erentxun* (euskaraz eta gazteleraz), *Jose Ariztimuño* eta *Biografía, Batasuna eta zatiketen artean; Lezo, Urreiztieta, biografía, Itzulera baten historia* (Eusko Jaurlaritzako nobela saria).

Eusko Jaurlaritzan euskararen sustapenerako arduradun izendatua izan zen Karlos Garaikoetxearen gobernuan. Gobernuko lanak utzita, bere lumari heldu dio Martin Ugaldek –*Egunkaria* sortu zutenetakoa dela ahantzi gabe– eta artikuluak eta liburuak ugari argitaratzen ditu hainbat arlo ukituz, inoiz "Erritar" izengoitia erabiliz.

–Idazlea naiz ni eta idatzi gabe ezin naiz bizi. Behar dut arnas bat –dio Martin Ugaldek bere bizitzaz pentsatzen ari delarik.